

Búcsú három halottunktól

Meghalt Szabados György, Csurka István és Hornyik Miklós. Meghalt közösségünk három olyan alkotója, akik, ha nem magyarul alkotnak, hanem valamelyik világnyelven, akkor most tőlük nemcsak mi búcsúznánk, hanem az egész világ. Ez persze nem igaz! Mert ha nem magyarnak születnek, akkor nem is lettek volna azzá, akikké lettek. Mindhárman azért válhattak azzá, akikké, mert az anyanyelvük a magyar volt. Életük, alkotásaik, gondolkodásuk csak azért lett az, ami, mert ők magyarul éltek, alkottak és gondolkodtak.

Szabados Györgyöt először a nyolcvanas évek elején láttam és hallottam Újvidéken, a Szerb Nemzeti Színházban, a Jazznapokon muzsikálni. A zongorából a húrokra erősített fém lapocskák segítségével olyan csodálatos hangokat varázsolt elő, hogy azokra még ma is emlékezem, s emlékszem arra is, hogy hátam mögött egy sakálképű kölyök ült egy nyúlfogó lánnyal, s ők egész idő alatt magyarul beszéltek. Próbáltam nem meghallani sznob megjegyzéseiket, és csak a zongorajátékra összpontosítani, de hasztalan. Kénytelen voltam távolabbra ülni tőlük. Aztán még néhányszor volt szerencsém Szabadost látnom és hallanom Magyarokán, s legutóbb Szabadkán, 2006-ban, ahol magával ragadó, félreismerhetetlen, a magyar szellemet megidéző és megszólaltató zongorajátékával köszönte meg az Aracs—Főnix-díjat.

Ha beleolvasunk művészi hitvallásába, azonnal megértjük, miért volt ő mellőzöttje a kommunista és szabadelvű kultúrpolitikának, és megértjük azt is, számunkra Szabados György miért egyike a legnagyobb művészeknek:

„A kultúra – kihelyezés és kihelyezettség. A folytonosan változó szellemi lét tárgyiasult, kézzel fogható, örökölhető megnyilvánulása. Én ezért jobban szeretek kultusról beszélni, ami közelebb van az ember belső világához. Mélyebb és fenntartóbb. A kultusz már szakrális dimenzió. Úgy vélem azonban, hogy még ez sem a megfelelő válasz a kérdésre. Szerintem az egyetlen helyes válasz, a titkok titka az ember, s egy közösség szellemi tevékenységének legmélyén munkáló sajátos őseréjű szellem, a géniusz. Ennek önálló, titkos élete és hatóereje van. Ez nem DNS-kérdés. Ez kizárólag szellemi kategória. Itt azonban, ahol élünk, ez a szó sajnos ma nem kimondható, nem használható. A szellem uralmát, és nem a hegemon, pusztán racionális közeget idézi, ezért nem

szereket a hatalom – egyik hatalom sem. Magyar géniusz – ennél idejétmúltabb, elképesztőbb fogalmat nemigen lehet kimondani a mai Magyarországon. Kimondásáért a szellem embere gyakorlatilag a közélet perifériájára szorulhat. Magyarországon önazonosság-skizofrénia van. Márpedig minden szellemi és művészi teljesítmény mögött ott áll valami időn kívüli érzet, előkép, látomás, valami akarat, ami közvetlenül nem megfogható, a szó tárgyias értelmében nincs is. Ám »Csak ami nincs, annak van bokra, csak ami lesz, az a virág« – írja József Attila. Halhatatlan sorok ezek. Hogy mi lesz, s ha lesz, az milyen lesz, ennek cselekvésre sarkalló előérzete a géniusz birodalma.”

Posztumusz verseskötetének kéziratát Hornyik Miklós rendezte sajtó alá.

Csurka Istvánnal is volt szerencsém találkozni. Magyarokán tartott előadást közvetlenül a rendszerváltásnak mondott évek egyikében, akkor, amikor gőzerővel folyt a haza kirablása, amit kissé előkelően, kissé tudományosan és igen-igen félrevezető, hazug módon privatizálásnak neveztek. Csurka már akkor fölemelte szavát ez ellen a kiárusítás és szabadrablás ellen, s szinte könyörögve mondta a magáét, a stratégiailag fontos ágazatokat ne adják el az éppen akkor regnáló politikusok – de mindhiába: külföldi kézbe került a villamosipar, a vízszolgáltatás, megvették az olaj- és cukorgyárakat, s hosszan sorolhatnánk még, mi mindent kótyavetyéltek el a báránypörbe bújtatott rabló farkasok, miközben ők és híveik milliárdos vagyonra tettek szert. Csurkát persze kiutálták, hamarosan kiderítették róla, hogy „ügynök volt, rasszista és antiszemita”! Csurka Pista szitokszó lett – és maradt azok köreiben, akik akkor is és most is (talán akár mindörökké) a hon és a nemzet meggyalázásán és elveszejtésén ügyeskednek.

A demokratikusnak mondott évtizedek alatt egyetlen színművét sem játszották a magyarországi színházak – senkinek nem kellett a kortárs drámairodalom egyik legnagyobb alakja. És bizonyára voltak olyan színidirektorok is, akik csupán félelmükben nem tűztek repertoárjukra Csurka-darabot. Félelmük jogos volt, hiszen láthattuk, mekkora hazug és álságos tiltakozást váltott ki a budapesti Új Színház élén történt változás. Keserű szájjal most akár azt is mondhatnánk: tiltakozása a hivatásos és jól megfizetett tiltakozóknak nem volt hiábavaló, kéré-

sük meghallgattatott, ugyanis Csurka István nem érthette meg sem azt, hogy a színház intendása legyen, sem pedig azt, hogy drámáját a színház bemutassa.

Hornyik Miklóssal először, s egyben utoljára, együtt léptünk föl 2002. október 24-én, Budapesten, a Magyarok Házában, a Szent László Akadémia szervezésében megtartott Aracs folyóirat-bemutatón. Döbbenetes módon mindketten ugyanarról szoltunk, nevezetesen egy ködös skandináv döntésről, ahol a nemzet nagy irodalma vérzett el. Már nem is emlékszem rá, melyikünk szerepelt előbb, de szinte teljesen azonos névsort soroltunk föl mindketten. Mindkettőnknek megvolt a maga magyar irodalmi Nobel-díjas névsora: Ady, Attila, a drága, Babits, Szerb Antal és Kosztolányi. Móra, Mikszáth és Radnóti, Németh László, Füst Milán és Pilinszky. Szabó Lőrinc, Kodolányi. Tamási Áron, Cs. Szabó László, Szentkuthy. Szabó Magda, Hamvas Béla, Ottlik Géza. Sütő András, Kányádi Sándor és Jókai Anna. Déry Tibor, Illyés Gyula, Fekete István. Nagy László, Nemes Nagy Ágnes és a szférák zenéjének tudója: Weöres Sándor. Már ott, a teremben, a Magyarok Házában (!) a közönség soraiból fölhangzott egy-egy elégedetlenkedő hang, tanácsolták nekünk, nem kell magyarkodni, s később, meg már jóval előbb is, lettünk, voltunk „kirekesztők, nacionalisták és dilettánsok”.

Minden bizonnyal már soha nem tudhatom meg, ki és miért akadályozta meg, hogy Miklós könyvét bemutathassam Magyarok Házában. Fölkérésének eleget téve, egyik nagy művéről, a Meg hasonlásunk történetéről beszélgettem volna vele, nem sokkal a könyv megjelenése

után, de a tervezett könyvbemutató előtt néhány nappal Miklós föl hívott, s elmondta, mégsem én oszthatom meg gondolataimat a könyvről vele és a közönséggel, hanem az estet szervező intézmény vezetője. Így akadályozták meg, számomra ismeretlenek, hogy másodsor, s egyben utoljára, együtt léphessünk a publikum elé.

Sorsunk, történetünk valahol és valahogyan mégis összetalálkozott életének utolsó hónapjaiban. Egykori barátai nemtelen és igaztalan támadásaitól távollétében próbáltam megvédeni őt, akiről támadó is jól tudták: halálos beteg, s napjai meg vannak számlálva. Ennek ellenére, a jobbító szándékkal, s a tőle megszokott módon, őszintén el- és kimondott véleményére, jogos aggályaira és aggodalmaira, a hamis barátok üzenete innen, a Délvidékről, a maga barbár és parlagi módján a „Miklós, neked ott, Budapesten, kuss legyen!” volt. Mondták, üzenték neki azok, akik közül az egyikük, a halála előtt sugárzott tévéműsorban, a műsorvezető fölvezetésére, miszerint: „Hornyik Miklósnak ön régi, jó barátja”, – a megszólított egyetértően bólogatott, a másikuk meg oly szép és meghatározó nekrológot írt róla... Csak éppen elfelejtette a végére hozzáírni: „Miklós, most már neked, nagy örömünkre, végérvényesen kuss lett!”

Mindháromuk halála pótolhatatlan veszteség – mert már senki úgy nem fog zongorázni, verseket írni és gondolatokat megfogalmazni, mint Szabados György, senki olyan drámákat nem fog írni és úgy politizálva tenni értünk, mint Csurka István, és senki többet úgy nem fog törődni a nemzettel, s azon belül, velünk, délvidékiekkel kiváltképpen, mint ahogyan azt Hornyik Miklós tette.

Fotó: Váli Anna

Hornyik Miklós jobbról a második a budapesti folyóirat-bemutatón

Fotó: M. Megyeri Pál

Szabados György az Aracs–Főnix-díj átvételét zongorajátékkal köszönte meg Szabadkán